

Truer medieutviklingen ytringsfriheten?

*Av Jan Erik Grindheim, statsviter i Civita
og ved Handelshøyskolen, Universitetet i Sørøst-Norge*

Sammendrag

Undersøkelser viser at norske medier generelt sett har høy tillit i befolkningen. Vil dette kunne endre seg fremover, gitt at den politiske debatten ser ut til å endre form og innhold som følge av økt bruk av sosiale medier, og er den politiske debatten i dag i større grad kontrollert av de politiske aktørene selv – som en motmakt til media – enn av en fri og uavhengig presse i rollen som en fjerde statsmakt?

Introduksjon

For at et representativt demokrati skal kunne fungere best mulig må innbyggerne ha kunnskap om hvem som styrer dem og hvordan demokratiet virker i praksis. Bare slik kan de som velgere

foreta opplyste og rasjonelle valg, og bare slik kan de som styrer gjøre seg kjent med velgernes behov og interesser, og styrker og svakheter ved det samfunnet de er satt til å styre. Denne kunnskapen tilegner velgerne og de styrende seg i all hovedsak gjennom media, som også blir kalt «den fjerde statsmakt» ved siden av den lovgivende, utøvende og dømmende makt i et liberalt demokrati.

Begrepet «den fjerde statsmakt» refererer til en rolle mediene har pålagt seg selv i samfunn med ytrings- og pressefrihet, hvor de forventes å ha et uavhengig forhold til formelle og uformelle maktstrukturer og politiske prosesser for å kunne avsløre mulig maktmisbruk i offentlig politikk og forvaltning. Norske medier nyter i den sammenheng generelt sett høy tillit blant innbyggerne selv om journalistenes politiske preferanser avviker sterkt fra velgernes, og Norge rangeres helt på topp internasjonalt når det gjelder demokratiske rettigheter som ytrings- og pressefrihet.

Men den politiske debatten har endret form og innhold de siste årene, spesielt gjennom fremveksten av sosiale medier med et tøffere debattklima og økt mulighet for politiske aktører til selv å sette den politiske dagsorden. Vil dette kunne påvirke mediens rolle som en fjerde statsmakt, og med det, presse- og ytringsfrihetens betydning for forholdet mellom velgerne og deres politiske representanter? Og hvilken rolle har eventuelt mediene og deres interesseorganisasjoner selv for å unngå dette?

Ytringsfrihet er en forutsetning for demokratiet

I Norges Grunnlov § 100 står det at «Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver», og «Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlinger i rettsmøter og folkevalgte organer». Det påligger ifølge Grunnloven § 100 faktisk «statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale». Riktignok kan det fastsettes begrensninger i retten til innsyn i offentlige dokumenter og politiske og juridiske prosesser ut fra hensynet til personvern og eventuelt andre tungtveiende grunner. Dessuten går det klart frem av § 100 at det er mulig å benytte forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Men bortsett fra når det gjelder injurierende forhold og saker som har med privatlivets fred å gjøre, er det få eller ingen begrensninger på ytringsfriheten i Norge (Grindheim, Heidar og Strøm 2020).

Samtidig er det viktig å være klar over at selv om de fleste ytringer i dag er tillatt, og at ytringsfriheten er en forutsetning for demokratiet, er ikke ytringsfriheten slik den er formulert i Grunnloven § 100 absolutt. Det er for eksempel ifølge straffelovens § 185 straffbart «forsettelig eller grovt uaktsomt» å sette frem en diskriminerende eller hatefull ytring offentlig. Det norske rettsvesenet har likevel lagt seg på en restriktiv linje når det gjelder anvendelsen av straffelovens § 185, men i saker hvor det har fremkommet rasistiske og/eller diskriminerende motiver for andre straffbare handlinger, har § 185 vært anvendt i straffeskjerpene retning (Larsen 2016). Som spesialrådgiver ved Norges institusjon for menneskerettigheter Anine Kjerulf sier det: «Ytringer må kunne fremsettes fritt. Ikke ansvarsfritt, man risikerer sosial fordømmelse hvis man sier noe dumt, og rettslig hvis man sier noe straffbart. For en del ytringer er faktisk ulovlige» (Kierulf 2020).

Dette har ført til en debatt om ytringsfrihetens grenser, hvor ideer om at et liberalt og demokratisk samfunns legitimitet avhenger av en liberal praktisering av ytringsfriheten er blitt møtt med at diskriminerende ytringer i ytringsfrihetens navn er med på å underminere alle innbyggernes rett til formell likhet og et liv i verdighet. Dessuten har det blitt påpekt at ikke alle har den samme muligheten til å ytre seg i henhold til de rettslige rammene som lovverket utgjør på dette feltet, gitt at ressurser og maktforhold ikke er jevnt fordelt i befolkningen. Men samtidig kan dette være et argument for at det er viktig å verne om ytringsfriheten, fordi ytrings- og pressefrihet gir en mulighet for at alle kan få uttrykt sine meninger i offentligheten fremfor i lukkede rom i sosiale medier eller organisasjoner og bevegelser som fungerer utenfor den åpne offentligheten (Steen-Johnsen, Fladmoe og Midtbøen 2016).

Høy tillit til media i Norge

Det er vanskelig å tenke seg et samfunn med pressefrihet uten juridiske garantier for ytringsfriheten, som på en eller annen måte er grunnlovsfestet slik tilfellet er i Norge. Men Norge og de andre nordiske landene scorer også høyt på et godt politisk miljø for en fri presse, og nyere undersøkelser viser at folks tillit til mediene generelt sett er høy i Norge. Det samme gjelder land vi kan sammenligne Norge med, bortsett fra – litt overraskende kanskje – historisk sett toneangivende land for presse- og ytringsfrihet som Frankrike og USA, hvis opprinnelige konstitusjoner var en viktig inspirasjonskilde for Norges Grunnlov i 1814, samt Storbritannia og Sverige. I Frankrike, Storbritannia og USA sier langt færre enn en tredjedel at de stort sett har tillit til media, mens andelen i Sverige er 38 prosent mot Norges, Danmarks og Finlands 45, 46 og 56 prosent (Newman mfl. 2020: 14).

Tabell 1 Ytrings- og pressefrihet, og tillit til medier i utvalgte land i 2020 (rangering og prosent)

	Individuell frihet: score fordelt på politiske og sivile rettigheter *	Pressefrihet: score og rangering på en indeks **	Tillit til media det meste av tiden (%)	Bekymret for falske nyheter på internett (%)
Norge	100 (40+60)	7,84 (1)	45	42
Danmark	97 (40+57)	8,13 (3)	46	37
Finland	100 (40+60)	7,93 (2)	56	56
Sverige	100 (40+60)	9,25 (4)	38	49
Frankrike	90 (38+52)	22,92 (34)	23	62
Nederland	99 (40+59)	9,96 (5)	52	32
Storbritannia	94 (39+55)	22,93 (35)	28	63
Tyskland	94 (39+55)	12,6 (11)	45	37
USA	86 (33+53)	23,85 (45)	29	67

Kilde: Kolonne 1: Freedom House (2020); kolonne 2: Reporters Without Borders (2020); kolonne 3 og 4: Newman mfl. (2020, s. 14 og 18).

* Indeks basert på kvalitative analyser med utgangspunkt i FNs menneskerettighetserklæring, gjennomført av interne og eksterne eksperter hvis kilder er nyhetsartikler, akademiske analyser, rapporter fra sivile organisasjoner (NGOs), individuelle kontakter og deltagende observasjon. Hvert land får en score fra 0 til 4 på 10 indikatorer for politiske

rettigheter og 15 indikatorer for sivile rettigheter. Politiske rettigheter deles i tre hovedgrupper med antall spørsmål per gruppe i parentes: valgprosesser (3), politisk pluralisme og deltagelse (4), styringsdyktighet (3), mens sivile rettigheter deles i fire hovedgrupper: ytrings- og trosfrihet (4), forsamlings- og organisasjonsrettigheter (3), rettssikkerhet (4), og personlig autonomi og individuelle rettigheter (4). Høyeste mulige score for politiske rettigheter er 40 og for sivile rettigheter 60 (Freedom House 2020).

** Indeksen består av 87 spørsmål som er stilt til faglige eksperter innen journalistikk og media i 180 land. Spørsmålene er utviklet av Reporters Without Borders. Målet har vært å finne ut hvor stor grad av frihet landets journalister har ut fra følgende hovedkategorier av spørsmål: pluralisme i medietilbudet, medienes uavhengighet, graden av selvsensur, legalt grunnlag og transparens samt kvaliteten på infrastruktur som støtter opp under produksjon av nyheter og informasjon. Denne kvalitative undersøkelsen er supplert med kvantitative data på utilbørig press og vold mot journalister (Reporters Without Borders 2020).

Det er radio og TV, og da særlig offentlige nyhetsformidlere som NRK, Danmarks Radio og BBC samt tradisjonelle aviser og tidsskrifter, som scorer høyest på folks tillit til media, mens nettbaserte nyheter scorer noe lavere. I tabell 1 ser vi i tillegg at det i de landene hvor tilliten til media er lavest, også er flest som er bekymret for falske nyheter på internett.

Manglende tillit til sosiale medier ser vi også i en undersøkelse fra Ipsos (2019), hvor enkelte av landene i tabell 1 inngår. Forskjellene er likevel ikke store, og dersom vi ser på Norge (som ikke er med i Ipsos-undersøkelsen, men i undersøkelsen til Newman mfl. (2020)), viser tall fra Medietilsynet at det er NRK og TV2 samt noen av de største riksdekkende avisene som Aftenposten, Dagbladet, Dagens Næringsliv og VG, som sammen med lokale og regionale aviser, har høyest tillit i befolkningen, mens Facebook har klart lavest tillit når det gjelder nyheter i media (Medietilsynet 2019a: 9-11).

Sterkt rettsvern for presse- og ytringsfriheten i Norge

I 2020 kåret den internasjonale journalistorganisasjonen Reporters Without Borders (2020) for fjerde år på rad Norge til det beste landet i verden med hensyn til pressefrihet og arbeidsvilkår for journalister. Undersøkelsen var, som vi ser av kommentarene til tabell 1, basert på prinsipper som pluralisme i medietilbudet, medienes uavhengighet, graden av selvsensur, legalt grunnlag, transparens og kvaliteten på infrastruktur som støtter opp under produksjon av nyheter og informasjon. Dessuten ble den kvalitative undersøkelsen supplert med kvantitative data på utilbørlig press og vold mot journalister.

Det siste er helt uvanlig i de nordiske landene, selv om det har vært enkelte tilfeller der offentlige myndigheter har forsøkt å få tilgang til anonyme kilder i pressen. I slike tilfeller har rettsapparatet avgjort i favør av pressen med henvisning til personvernet, og som Norsk redaktørforening presiserer «har mediene sin egen etiske standard for kildevernet – i Vær Varsom Plakatens punkt 3.4 og 3.5. Det etiske kildevernet er i praksis absolutt», selv om det juridiske kildevernet fortsatt kan sies å ha noen huller (Norsk redaktørforening 2020).

Det skjer også svært sjelden at journalister eller redaktører hindres i å gjøre jobben sin, men Reporters Without Borders (2016) har påpekt at selv i demokratiske land vil myndighetene kunne utnytte situasjoner, som for eksempel kampen mot terrorisme, til å innskrenke ytrings- og pressefriheten. Mange europeiske land har i dag antiterrorlover som ifølge Europarådet (2018) aksepterer

at det av sikkerhetspolitiske grunner tillates å drive etterretning overfor enkeltpersoner ut fra grunnet mistanke om at de sprer opplysninger om og oppfordringer til terrorhandlinger. En slik utvikling mot en «risk of catch-all label» er ifølge Europarådet (2018) ikke uproblematisk, siden en innskrenkning av ytringsfriheten også kan gå utover organisasjoner og personer som fremfører en legitim kritikk mot myndighetene.

Gitt det sterke rettsvernet ytrings- og pressefriheten har i Norge, ser medienes rolle som en fjerde statsmakt ut til å være godt ivaretatt rent institusjonelt, men hva med medienes egenutvikling og deres selvpålagte rolle som samfunnsobservatører? Vil et tøffere debattklima kunne endre måten politikerne forholder seg til mediene på og føre til svekket tillit blant innbyggerne til media? Og hvilket ansvar har journalister og redaktører for at dette ikke skjer? Hva med sosiale medier, som tross sin manglende tillit i befolkningen sammenlignet med tradisjonelle medier, ser ut til å øke i betydning: tjener de det representative demokratiets eller maktelitens politiske interesser?

Kan et tøffere debattklima svekke tilliten til media?

I en undersøkelse Respons Analyse gjorde for Amnesty International i sammenheng med lokalvalget i 2019, kom det frem at «65 prosent av de spurte sier seg enige i at debattklimaet mellom politikere har blitt tøffere siden siste lokalvalg i 2015», og at dette bidrar til mer netthets. I samme undersøkelse sa 70 prosent at de hadde lagt merke til et tøffere debattklima mellom brukerne på sosiale medier og i kommentarfeltene siden forrige lokalvalg, og 55 prosent av de rundt 1000 respondentene sa at de fryktet for lokaldemokratiets fremtid som følge av dette. I en kommentar til undersøkelsen sa kommunikasjonsleder i Amnesty, Sindre Stranden Tollefsen, at «netthets er Norges største ytringsfrihetsproblem [...] Dette blir i sin tur et demokratisk problem» (sitert i Sandberg 2019, ikke paginert).

Denne utviklingen ser vi også tendenser til i en kartlegging av uønskede, sjikanerende og hatefulle ytringer og trusler, spesifikt rettet mot folkevalgte politikere som Ipsos gjennomførte for Kommunesektorens organisasjon KS i 2019: fire av ti folkevalgte hadde vært utsatt for enten hatefulle ytringer eller trusler. I en kommentar til dette skrev Ipsos (2020) at «Folkevalgtes beretninger om hatefulle ytringer og trusler som de har vært utsatt for reiser grunnleggende spørsmål ved hvordan ytringsfriheten bør håndteres i det offentlige rom, men også hvor mye man kan forvente at folkevalgte skal tåle innenfor rimelighetens grenser». Seks av ti folkevalgte som hadde vært utsatt for slike hendelser, sa at de hadde begrenset sin talefrihet eller unnlatt å engasjere seg i et saksfelt. Halvparten hadde også vurdert å slutte som politiker, og 15 prosent hadde allerede bestemt seg for å slutte i politikken.

Ny lov skal sikre redaktøransvaret i sosiale medier

I desember 2019 la regjeringen frem et forslag til en ny lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte journalistiske medier (medieansvarsloven) (Prop. 31 (2019-2020)), som trådte i kraft 1. juli 2020. Da lovforslaget ble lagt frem sa daværende kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande fra Venstre at:

Vi ser i dag at demokratiet og den offentlige samtalen utfordres på mange områder. Desinformasjon, hatefulle

ytringer og andre utviklingstrekk truer den åpne og frie samfunnsdebatten som demokratiet vårt bygger på. Redaktørstyrte medier som vi kan ha tillit til er her en viktig del av forsvarsverket. Derfor er det nødvendig å verne om redaktørinstituttet for å sikre den frie og uavhengige journalistikken (Kulturdepartementet 2019).

Den nye loven ble sett i sammenheng med regjeringens forslag om å nedsette en ny ytringsfrihetskommisjon i februar 2020, og et hovedmål med medieansvarsloven var å skape incentiver for det departementet kalte god ledelse og kontroll av redaksjonelle medier basert på journalistiske normer og prinsipper – uavhengig av hvilken teknologisk plattform det redaksjonelle ansvaret er knyttet til. I en kommentar til loven sa direktør i Medietilsynet, Mari Velsand, at «Loven underbygger betydningen av de redaktørstyrte mediene, og det er bra at vi nå får et teknologi-nøytralt lovverk på dette feltet» (Medietilsynet 2019b). Det samme uttalte Norsk Journalistlag i en høringsuttalelse under forarbeidet til den nye loven:

I dag er reglene om journalistikkens arbeidsvilkår altfor fragmenterte og teknologisk utdaterte. Forslagene fra departementet er derimot oppdaterte, teknologinøytrale og fjerner rettslig usikkerhet. Utkastet viser en innsikt i og forståelse for mediens demokratiske samfunnsrolle og Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 10 om ytringsfrihet, som vi sjelden finner i høringsnotater (Norsk Journalistlag 2018: 1).

Samtidig mente Norsk Journalistlag at det opprinnelige lovforslaget burde gå lenger i å styrke det redaksjonelle ansvaret i redaktør- og journaliststyrte medier, og fikk gjennomslag for dette overfor departementet. I en ny høringsuttalelse fra februar 2020 ble det understreket at Norsk Journalistlag aldri tidligere hadde «opplevd så tett og god dialog underveis i et lovgivningsarbeid» (Norsk Journalistlag 2020: 1).

Det samme sa Mediebedriftenes Landsforening og Norsk Redaktørforening, som i en felles høringsuttalelse i februar 2020 var «glade for» at departementet hadde lyttet til de fleste av deres innspill i høringsrunden angående lovens virkeområde (Mediebedriftenes Landsforening 2020: 1). Også disse to organisasjonene savnet gjennomslag på enkelte punkter, men det var likevel enighet om at den nye loven på en god måte tydeliggjør redaktørenes ansvar, mediens ansvar og forpliktelser til å respektere ytringsfriheten og ivareta kildevernet, og at den bidrar til å skille mellom redaktørstyrte og andre typer medier, for eksempel blogger og sosiale medier.

Det gjenstår selvsagt å se hvordan dette eventuelt vil kunne påvirke det politiske debattklimaet og den fremtidige tilliten til sosiale medier, og med det pressens rolle som en fjerde statsmakt i ytringsfrihetens tjeneste. Men det er helt avgjørende for mediens troverdighet at de har redaktører som er personlig ansvarlige for det som publiseres på deres plattformer, og her ser det ut til at mediene selv og deres interesseorganisasjoner har tatt et ansvar for å rydde opp i en uklar situasjon. Som sjefredaktør i Stavanger Aftenblad Lars Helle skriver, «er nok likevel» noe av det viktigste med den nye loven «at redaktøransvaret nå utvetydig gjelder for publisering i digitale medier og at det skilles mellom det brukergenererte innholdet og det som er produsert av mediet selv» (Helle 2020).

Sosiale medier – i demokratiets eller maktelitens tjeneste?

Sosiale medier skiller seg fra tradisjonelle medier ved at de åpner for interaktivitet og toveis-kommunikasjon, samt muligheten til å etablere egne nettsamfunn med samhandling mellom et

uendelig antall aktører på samme tid. Utviklingen av slike kommunikative plattformer på internett er dessuten langt billigere enn i andre medier. Dette har gitt organisasjoner og interessegrupper med små ressurser muligheten til å spre informasjon og å påvirke politikken på en helt annen måte enn tidligere.

Bruken av sosiale medier er ledd i en evolusjon snarere enn en revolusjon. Så lenge en eller annen form for representativt demokrati består, vil det være behov for politisk kommunikasjon. Likevel viser undersøkelser at folks viktigste kilde til nyheter fremdeles er de tradisjonelle mediehusene, om enn i dag med større vekt på nettaviser enn papiraviser. I organisasjonen Nordiske Mediedagers årlige undersøkelse av norske medievaner og holdninger blant journalister og publikum i 2019, svarte 45 prosent av de spurte at mediehusenes nettaviser var deres viktigste nyhetskilde, etterfulgt av 27 prosent som sa TV og elleve prosent som svarte papiraviser. Deretter var det seks prosent som svarte radio, fem prosent sosiale medier, fire prosent annet, mens to prosent ikke visste hva den viktigste kilden til nyheter var, og ingen nevnte blogger og podcaster (Nordiske Mediedager 2019).

Hvorvidt utviklingen i bruken av sosiale medier i politikken er positiv for offentligheten og den offentlige debatten, avhenger av hvordan vi definerer det offentlige rom, og hvilke sider ved det moderne demokratiet vi ønsker skal styrkes. Utviklingen frem til i dag har vært preget av en gradvis prosess hvor offentligheten er blitt utvidet og demokratisert gjennom bruken av sosiale medier. Samtidig preges den nye offentligheten av nye skillelinjer og av dilemmaer når det gjelder forholdet mellom det offentlige og det private, personvern og ytringsfrihet i en form for samarbeidsdemokrati som kan utfordre medias tradisjonelle rolle i et representativt demokrati (Enjolras mfl. 2013).

En av utfordringene ved en samfunnspolitisk mobilisering via internett er utviklingen av det som er blitt kalt ekkokamre. Det vil si at likesinnede deler sine meninger og ytringer i et mer eller mindre lukket rom, for eksempel på Facebook, hvor de egentlig deltar bare for å få bekreftet og forsterket meninger som alle som deltar i rommet er enige om fra før. Som det er blitt sagt: «Digitalisering fremmer engasjement. Det er bra. Digitalisering fremmer polariserende engasjement. Det er ikke bra» (Haugli og Tepfers 2019). Men digitale ekkokamre er en realitet, og som forskere har vist når det gjelder bruken av Twitter – som i likhet med Facebook er den mest populære kommunikasjonsplattformen for politikere – så blir brukerne i stor grad eksponert for politiske ytringer de allerede er enige i.

Samtidig viser undersøkelser at de som primært søker likesinnetes argumenter på internett også diskuterer med personer de er uenige i – i en slags kommunikativ diskursprosess og lærer noe av det, men i liten grad endrer mening av den grunn (Karlsen mfl. 2017). En slik skjeveksponeering kan utfordre demokratiet. Ikke minst hvis det blir politikerne som setter dagsorden for ordskiftet i de sosiale mediene og ikke mediene selv (Garimella mfl. 2018). Men også fordi det kan føre til en tilbaketrekning fra ordskiftet.

Undersøkelser har vist at dette generelt ser ut til å kunne gjelde visse grupper, spesielt kvinner og personer med innvandrerbakgrunn (Fladmoe og Nadim 2017). Men, som undersøkelsen fra Ipsos (2020) referert til ovenfor konkluderer med, har et tøffere debattklima også ført til at mange lokalpolitikere generelt har trukket seg eller ønsker å trekke seg fra politikken. Hvis det skjer må

vi kunne stille spørsmål ved om økt bruk av sosiale medier i det politiske ordskiftet har en positiv eller negativ innflytelse på medias rolle som en fjerde statsmakt i et representativt demokrati.

Det samme gjelder det faktum at de politiske partiene i økende grad forsøker å styre den politiske debatten i sosiale medier. I forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2019, undersøkte NRK hvor mye de politiske partiene brukte på sosiale medier i valgkampen. Høyre var det partiet som totalt sett hadde det høyeste valgkampbudsjettet med 20 millioner kroner, hvorav to millioner gikk til digitale medier. Arbeiderpartiet brukte rundt åtte av totalt 18 millioner på annonsering, men var ikke spesifikke på hvor mye av dette som skjedde i sosiale medier. Det samme gjaldt de øvrige partiene, som i liten grad ville gå i detalj om hva valgkamppengene ble brukt til, og for enkelte av partiene, heller ikke hvor store budsjettene var, men Venstre opplyste at de brukte 20 prosent av annonsebudsjettet på sosiale medier og Fremskrittspartiet en «vesentlig del». Som NRK-journalist Øystein Tronsli Drabløs (2019) sier er annonsering i sosiale medier blitt «en essensiell del» av dagens politiske valgkamper, og mulighetene til å målrette annonser basert på en rekke kjennetegn ved velgerne «har gitt partiene en unik mulighet til å nå akkurat deg».

Konklusjon

Norske medier nyter generelt stor tillit i Norge, spesielt de tradisjonelle mediene radio, TV, aviser og tidsskrifter, mens nettbaserte nyheter scorer noe lavere. Forskjellene er likevel ikke store, men med en sterk økning i bruken av sosiale medier på bekostning av tradisjonelle medier kan det hende at den generelle tilliten til norske medier fremover vil gå ned, og da ikke minst fordi blogger og sosiale medier, primært Facebook og Twitter, utgjør en stadig større del av de politiske partienes og enkelte politikeres mediehverdag i en toveiskommunikasjon mellom politikk og media. Men her trengs det langt mer forskning dersom vi skal kunne si noe konkluderende om utviklingen fremover.

Det vi kan si noe om, er at det utvilsomt er et positivt trekk for det representative demokratiet at terskelen for å ytre seg politisk er langt lavere i sosiale medier enn i de tradisjonelle mediene, gitt at alle her er sin egen redaktør og at dette åpner opp for helt nye muligheter for å få flere i tale i politikken. Det er tross alt dette det representative demokratiet handler om. Utfordringen er at en slik utvikling også kan fragmentere den politiske debatten og skape såkalte ekkokamre, hvor det er lettere for folk å delta i politiske fora primært for å bekrefte allerede inntatte holdninger enn å være i dialog med de politiske partiene og deres politikere om å utvikle ny politikk og nye politiske holdninger.

Utviklingen av de sosiale medienes betydning i politikken har vært preget av en gradvis prosess, hvor offentligheten er blitt utvidet og demokratisert, samtidig som den nye offentligheten preges av nye skillelinjer og dilemmaer i forhold til hva som er offentlig og hva som er privat, og i grenselandet mellom personvernet og ytringsfriheten som begge er sentrale i et demokrati. Den nye medieansvarsloven som ble iverksatt 1. juli 2020 skal blant annet rydde opp i en uklar situasjon rundt disse spørsmålene. Fremtiden vil vise hvordan dette eventuelt vil påvirke medienes rolle som en fjerde statsmakt for å sikre ytringsfriheten i det norske demokratiet.

Civita er en liberal tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Civita er uavhengig av politiske partier, interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter. Den enkelte publikasjonsforfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på janerik@civita.no eller civita@civita.no.

Referanser

- Drabløs, Ø. T. (2019). «Disse partiene bruker mest på valgkamp i sosiale medier». <https://www.nrk.no/kultur/sa-mye-bruker-partiene-pa-sosiale-medier-1.14688027>.
- Enjolras, B., K. Steen-Johnsen, R. Karlsen og D. Wollebæk (2013). «Sosiale medier gir nye eliter». Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/aktuelt/nyheter/sosiale-medier-gir-nye-eliter.html>.
- Europarådet (2018). «Misuse of anti-terror legislation threatens freedom of expression». *Human Rights Comment*. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/misuse-of-anti-terror-legislation-threatens-freedom-of-expression>.
- Fladmoe, A. og M. Nadim (2017). «Omfang og konsekvenser av hatefulle ytringer i sosiale medier». A. Midtbøen (red.). *Offentlighetens grenser. Hovedfunn fra prosjektet Status for ytringsfriheten i Norge 2015-2017*. Institutt for samfunnsforskning rapport 2017:07. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2452339/Rapport_7_17_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Fladmoe, A., H. Moe og K. Thorbjørnsrud (2017): «Perceptions of journalistic bias: party preferences, media trust and attitudes towards immigration». I A. Haagensen Midtbøen, K. Steen-Johnsen og K. Thorbjørnsrud (red.): *Boundary Struggles: Contestations of Free Speech in the Norwegian Public Sphere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 109-138.
- Freedom House (2020). «Freedom in the World». <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>.
- Garimella, K., G. De Francisci Morales, A. Gionis og M. Mathouakis (2018). «Political Discourse on Social Media: Echo Chambers, Gatekeepers, and the Price of Bipartisanship». *WWW 2018: The 2018 We Conference*, April 23-27, 2018, Lyon, France. <https://arxiv.org/pdf/1801.01665.pdf>.
- Grindheim, J. E., K. Heidar og K. W. Strøm (2020). *Norsk politikk*, 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugli, H. og C. AC Teffers (2019, 2. april). «Digitale meningsbobler er skadelige for demokratiet». *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/vQr8Pw/digitale-meningsbobler-er-skadelige-for-demokratiet-camilla-ac-tepfers-og-haakon-haugli?>
- Helle, L. (2020, 29. juli). «Redaksjonell frihet og ansvar». *Stavanger Aftenblad*. <https://www.aftenbladet.no/meninger/kommentar/i/VbKdzp/redaksjonell-frihet-og-ansvar>.
- Ipsos (2019): «Trust in the Media». *Ipsos Global Advisor*. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2019-06/global-advisor-trust-in-media-2019.pdf>.
- Ipsos (2020). «Nytt prosjekt om hatefulle og andre krenkende ytringer mot folkevalgte». <https://www.ipsos.com/nb-no/nytt-prosjekt-om-hatefulle-og-andre-krenkende-ytringer-mot-folkevalgte>.
- Karlsen, R., K. Steen-Johnsen og D. Wollebæk (2017). «Echo chamber and trench warfare dynamics in online debates». *European Journal of Communication*, Vol. 32(3), s. 257-273. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0267323117695734>.

- Kierulf, A. (2020). «En åpen og opplyst offentlig samtale». Norges institusjon for menneskerettigheter. <https://www.nhri.no/arsmelding/arsmelding2019/en-apen-og-opplyst-offentlig-samtale/>.
- Kulturdepartementet (2019). «Ny medieansvarslov lagt fram». <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-medieansvarslov-lagt-fram/id2681283/>.
- Larsen, K. M. (2016). *Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet*. Oslo: Utredning avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 13. september 2016. <https://www.regjeringen.no/contentassets/c376779b24384202a4abf97e931454e2/utredning-av-det-strafferettslige-diskrimineringsvernet.pdf>.
- Lührmann, A., V. Mechkova, S. Dahlum, L. Maxwell, M. Olin, C. Sanhueza Petrarca, R. Sigman, M. C. Wilson og S. I. Lindberg (2018). «State of the world 2017: autocratization and exclusion?». *Democratization*, 25:8: 1321-1340. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13510347.2018.1479693?needAccess=true>.
- Mediebedriftenes Landsforening (2020). «Høring – ny medieansvarslov». https://www.mediebedriftene.no/siteassets/bilder/illustrasjonsbilder/mediopolitikk/mbl_nr-til-familie_kulturkomiteen_ny-medieansvarslov.pdf.
- Medietilsynet (2019a). *Kritisk medieforståelse i den norske befolkningen*. https://medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kritisk-medieforstaelse-undersokelser-2019-2020/191029---delrapport-4_tillit-til-mediene.pdf.
- Medietilsynet (2019b). «Medietilsynet om ny medieansvarslov: -- Styrker de redaktørstyrte mediernes rolle». <https://medietilsynet.no/om/aktuelt-2019/ny-medieansvarslov/>.
- Newman, N., R. F. Fletcher, A. Schultz, S. Andi og R.K. Nielsen (2020). «Reuters Institute Digital News Report 2020». https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf.
- Nordiske Mediedager (2019). «Medieundersøkelsen 2019». <https://kyber.blob.core.windows.net/nmd/2698/medieundersokelsen2019svensketilstander.pdf>
- Norsk Journalistlag (2018). «Høring – Forslag til lov om redaksjonelle uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte journalistiske medier». <https://www.nj.no/wp-content/uploads/2018/11/18.10.01NJshringstuttalelseommedieansvarsloven.pdf>.
- Norsk Journalistlag (2020). «Prop. 31 L (2019-2020) Lov om redaksjonell uavhengighet i redaktørstyrte journalistiske medier (medieansvarsloven)». <https://www.nj.no/wp-content/uploads/2020/04/2020-02-02-Norsk-Journalistlags-skriftlige-innspill-til-horing-i-familie-og-kulturkomiteen-om-medieansvarsloven.pdf>.
- Norsk redaktørforening (2020). «Kildevern». <https://www.nored.no/Juss/Kildevern>.
- Prop. 31 L (2019-2020). «Lov om redaksjonell uavhengighet og ansvar i redaktørstyrte journalistiske medier (medieansvarsloven)». <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-31-l-20192020/id2681168/?ch=1>.
- Reporters Without Borders (2016). «2016 World Press Freedom Index: a “deep and disturbing” decline in media freedom». <https://rsf.org/en/reports/2016-world-press-freedom-index-deep-and-disturbing-decline-media-freedom>.
- Reporters Without Borders (2020). *2020 World Press Freedom Index*. https://rsf.org/en/ranking_table.
- Respons Analyse (2019). «Medievaner og holdninger. Medieundersøkelsen blant publikum og journalister i Norge og Sverige 24. januar--2. april 2019». <https://kyber.blob.core.windows.net/nmd/2698/medieundersokelsen2019svensketilstander.pdf>.
- Sandberg, T. (2019, 5. september). «Amnesty utpeker Listhaug som nettversting». *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/amnesty-utpeker-listhaug-som-nettversting-1.1579217>.
- Steen-Johnsen, K., A. Fladmoe og A. H. Midtbøen (2016). *Status for ytringsfriheten i Norge. Ytringsfrihetens grenser. Sosiale normer og politisk toleranse*. Oslo: Fritt Ord og Institutt for samfunnsforskning. <http://ytringsfrihet.no/publikasjon/rapportytringsfrihetens-grenser-sosiale-normer-og-politisk-toleranse-2016>.